

ABDÜLHAK ŞİNASI HİSAR'IN TÜRK MÜZECİLİĞİ ADLI ESERİ
Yrd.Doç.Dr. Mahfuz ZARİÇ*

Abdülhak Şinasi'nin çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmış müze ve müzecilik konulu yazılarından Necmettin Turinay'ın derleyip yayıma hazırladığı *Türk Müzeciliği*, kapağında "Yazılar" ibaresiyle 2010 yılında yayımlanmıştır. 184 sayfalık kitaptaki yazılar makale, eleştiri, deneme, fıkra ve anı türü metinlerden oluşmaktadır. Kitap, Necmettin Turinay'ın kaleme aldığı "*Abdülhak Şinasi Hisar ve Türk Müzeciliği*" başlıklı önsöz ve "*Türk Müzeciliği*", "*Boğaziçi Müzesi Yalısı*", "*İçimizdeki Müze*" ve "*Ek/Bizde Müzeciliğin Başlangıcı*" başlıklı bölümlerden oluşmaktadır.

Hisar, müze yazılarına başlarken bir yandan da babası Mahmut Celalettin Bey'den dinlediği hatıralardan yararlanır. Babası İstibdat idaresince sürgüne tabi tutulmuş, Beyrut Maarif Müdürü iken Türk müzeciliğinin kurucusu Osman Hamdi Bey'e, Sayda kazılarında yardımcılık yapmıştır. Hisar, anılarında babasının müzelerin terakkisi meselesini medeniyetin terakkisi ile ilişkili gördüğünü vurgular. Bu görüş ve ilgi, Abdülhak Şinasi'ye babasından intikal etmiştir.

Hisar, *Türk Müzeciliği* kitabının ilk yazısı "*Müzelerimizin İlk Zamanları*"nda müze düşüncesinin Osmanlı'da da Avrupa'daki gibi Saray'da uygulanmaya başladığını, Fatih'in farklı dillerden zengin bir kütüphane oluşturduğunu, Saray hazinelerinin Cumhuriyet'ten sonra zengin bir müze olduğunun anlaşıldığını, bizde geçmiş zamanlarımızın bir kusuru olarak millî medeniyet ve sanata yabancı kalındığı hatta bunların

küçümsendiğini, bu yüzden birçok tarihî eserin elden kaçırıldığını belirtir.(s. 23-32)

"*Tarihi ve Milli Abidelerimiz*"de atıye taşıyabilmek için İstanbul'un değerini bilmek gerektiğini, zamanında değeri anlaşılmadığı için kazılardan çıkan pek çok eserin Avrupa müzelerine kaçırıldığını, o eserlere vaktiyle sahip çıkılmış olsaydı bugün Türkiye'nin dünyanın sayılı ve en çok turist çeken müzelerine sahip bir ülke konumunda olacağını, müzeciliğin millî bir mesele olduğunu, tarihî mirasların bir tür sanat ruhu olduğunu ve beynelmilel kıymetleri bulunduğunu, asıl medenî milletlerin belki tarihî eserleri inşa edenlerden çok koruyanlar olduğunu; Balkanlıların zamanında eser tahrip işini, İnhitat Devrinde kendi eserlerimiz aleyhinde taklit etmiş olduğumuzu, bir inkâr devri yaşadığımızı; İstanbul, Bursa, Edirne, Konya, Kayseri, Sivas, Erzurum gibi "sanat şehirlerimizdeki" tarihî eserlerin kayıt ve tescil işinin önemle yapılması gerektiğini buna karşın tarihî eserlerin sıvanması ve kiraya verilmesi gibi uygulamalara son verilmesi gerektiğini; ciddi ve ilmî kazılar, bilinçlendirme, tamir, koruma tedbirleri alma, koruma kanunları çıkarma, sit alanı belirleme, mahallî uygun imar çalışmaları yapma ve müzeler açma gibi çalışmaların bir an önce yapılmasının lüzumunu, işin en ince ayrıntılarını bile atlamamaya özen göstererek izah eder. (s. 33, 34)

"*Bir İnkılap Müzesi İçin*" başlıklı yazısında daha önce bahsi geçen müze tertip komitesinin; ilgileri, duyarlıkları ve birikimleriyle Hisar'dan istifade etmek istemesi karşısında Hisar'ın da Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü münasebetiyle tarihî eserlerin korunması yönündeki bu fırsatı değerlendirmesi; Gazi Evinin ve eski Meclis Binasının, İnkılap Müzesi olarak tahsis edilmesi tartışmaları; müze konusunda Atatürk'ün düşünce ve tespitleri; satın alma ve bağışlama yollarıyla müzelerin geliştirilebileceği; müzelere hangi tür eserlerin konulacağı meselesi; müzelerin muhafazası için yaz, kış hararet farkının düzenlenmesi ve eşyalara el sürülmemesi gerektiği; bozulmaya ve çalınmaya karşı uyarı, yangına karşı da muhafaza tertibatı alınması gerektiği; mühim parçalar için yangına karşı korunaklı bölmeler hakkında ayrıntılı teknik bilgiler eşliğinde; müzeler için nitelikli eleman yetiştirmenin gereği; müzelerin milletler açısından geçmişleriyle olduğu kadar gelecekleriyle de ilişkili bir eğitim, medeniyet, inkılap ve terakki meselesi olduğu anlatılır. (s. 45-52)

* Batman Üniversitesi

“Klasik Abidelerimiz ve Güzel Sanatlar Akademisi” başlıklı makalede Hisar’ın millî sanat ve mimarî konularındaki önerileri; Hisar’ın gönlünün geçmişte, gözünün ve düşüncesininse gelecekte olması; milliyetçilikle çağdaşlık arasında gözettiği denge; gelecek-yenilik anlayışı ve bu konularda Atatürk’ten ilham alınmasına dönük tavsiyeleri yer almaktadır. (s. 53-58)

“Müzelerimiz ve Hamdi Bey I”de Osman Hamdi Bey’in eğitim hayatı; İstibdat ve taassup karşısında yaşadıkları, müze müdürü olması, müzeciliğe katkıları, İskender lahdinin bir imparatora hediye edileceği haberi üzerine, Osman Hamdi Bey’in bu işin kendisinden istenmesi hâlinde lahdin üstünde intihar edeceğini söylemesi; buna karşılık Sultan Hamit’in ise “Ben Hamdi Bey’in kırık dökük taşlarıyla, mermer parçalarıyla elçileri aldatırım.” demesi; mektepte Hamdi Bey’in çıplak modelleri meydana koyabilme, heykelleri de binanın cephesindeki hücreler içine koydurma yenilik ve cesaretini gösterebilmesi; Osman Hamdi Bey’in şahsî gayretiyle gün yüzüne çıkardığı tarihî eserler ve o eserleri İstanbul’a getirtme maceraları öykülenir. (s. 59-65)

Hisar, “Müzelerimiz ve Hamdi Bey II” başlıklı yazısında İstibdat idaresince sürgüne gönderilen babasının Osman Hamdi Bey’le birlikte Türk müzeciliğine yaptığı hizmetlerini, kendisine bu konuyla ilgili anlattığı hikâyelerini, Yıldız Sarayındaki tarihî eserleri ve Sultan Hamit’in bunların kurtlanmaya, bozulmaya, kokmaya başlaması üzerine müzeye kaldırılmalarını emretmesini, müze kataloglarının basılabilmesi için Hamdi Bey’in sansürü atlatabilme çabalarını, Sultan Hamit’in Almanlara, Amerikalılara, Avusturyalılara, Fransızlara ve İngilizlere verdiği kazı izinleri; yetenekli yabancılardan müzeler konusunda yararlanılması konusunu; Hamdi Bey’in uğradığı takibatlar ve “şarklı garplı bir şahsiyet” olarak o zamanda bazılarında biraz fazla alafanga meşrep tesiri yapmasını, Hamdi Bey’in yurt dışında da tanınmış bir ressam olmasını ve eserlerinin bibliyografyasının hazırlanmasının lüzumunu ele alır. (s. 66-73)

“Müzelerimiz ve Hamdi Bey III” başlıklı makalede Hamdi Bey’in âlim, sanatkâr, Avrupaî bir burjuva olarak devrin aristokrasisini teşkil eden zümreye mensup olması; Zülfüyâr’ın asar-ı atıkaya bile aleyhtar gibi görülmesinden Maarif Nazırlarının bile müzeyi ziyaretten çekinmeleri, Hamdi Bey’in çıplak heykelleri topladığı ve teşhir ettiği yönündeki jurnaller; bu konuda Saray’ın tutumu; Hamdi Bey’in medenî cesareti ve

müteceddit, arkeolog, mücahid kişiliğiyle Hisar tarafından Herkül’e benzetilmesi; Hamdi Bey’in pek çokları gibi II. Meşrutiyet sonrası uğradığı hayal kırıklığı; ölümü üzerine iç ve dış basında çıkan haberlerin “mazimize kayıtsızlığımızı ispat ediyor” olması; Hisar’ın ilmî ciddiyetle, Osman Hamdi Bey hakkında çıkan yazılardaki yanlış bilgilere dikkat çekmesi; Hamdi Bey’in Ayasluğ’dan getirilmiş tarihî Selçukî mezar taşını “Ah! Ben ölünce bunları benim üstüme dikseler!” demesi ve Hamdi Bey’in hatırasının canlı tutulabilmesi için Hisar’ın somut ve detaylı önerileri yer almaktadır. (s. 74-79)

Mayıs 1936 tarihli bu anı/makalede görüldüğü gibi Abdülhak Şinasi’nin makale deneme, hatıra, fıkra ve incelemelerinin çoğunda bir devir romanı havası ve tadı sezilmektedir. Pek çok yazısında ruha, şiiriye, duyguya dikkat çeken Hisar’ın bu yazıda Hamdi Bey’in ölümü üzerine hissettikleri ve gazete haberlerini yorumlayışları, *Fahim Bey ve Biz* romanının merkezî kişisinin ölümü ve ölüm haberleri üzerine hissettikleriyle aynı duyarlıklara işaret etmektedir.

“Müzeler Müdürü Halil Bey” başlıklı yazısında Hisar, Hamdi Bey’in kardeşi Halil Bey’in tekaüdü münasebetiyle hissettiklerini, Halil Bey’in müzeciliğe hizmetlerini ve Halil Bey’e minnet duygularının nasıl beyan edilebileceğini anlatır, kapsamlı bir müze tarifi de yapar. Hisar’a göre müzeler, “Millî servetin bir kısmının iddihâr edilmiş olduğu hazineler; vatanın bir nevi hudutları gibi, en ufak taşları ve en hurda parçaları bile yerlerinden oynatılıp koparılamayacak cepheler; birçok mukaddesatın birikmiş bulunduğu bir saha; hem millî tarihin sinmiş olduğu, hem milletin tarihini aşan beşeri ve medeni bir nevi mabetler!”dir. (s. 80)

“Müzelerimiz ve Halil Edhem Bey” başlıklı yazıda Halil Bey’in müzeyi ihya ve koruma yolunda yaptıkları, ondaki aristokrat ruh ve duruş, o dönemde devleti yıkıma götüren bazı memurlar, Halil Bey’in eserlerinin kısaca tanıtımı; Hisar’ın İstanbul’un mimarî yapılarının tanıtıldığı eserlerin yazılmasına dair isteği ve önerisi, Halil Edhem Bey’in mahcup ve mütevazı kişiliği, müzede kardeşinin ruhunu idame etmeye çalışması, Hisar’ın ondan söz eden bu yazısını yayımlatabilmek için Halil Edhem Bey’den müşkülatla müsaade alabilmesi konularına yer verilir. (s. 84-89)

“Halil Edhem Bey’in Bir Mektubu” başlıklı yazı, Hisar’ın kendisine sorduğu, bizde müzeciliğin başlangıçları hakkındaki sorulara Edhem Bey’in, cevap olarak yazdığı bir mektuptur.

Türk Müzeciliği kitabını yayına hazırlayan Turinay, bu mektubun yayınlandığı 1956 yılında Hisar'ın *Türk Yurdu* dergisinin yayın yönetmenliğini yaptığını ve derginin bir sayısını *Müzeler Özel Sayısı* olarak tahsis ettiğini; dolayısıyla mektubu özel sayıyı zenginleştirmek düşüncesi ile orada yayımladığını belirtir. (s. 90) Mektupta Edhem Bey'in kendisinden söz ettiği "Büyük Beşir Ağa adı ile meşhur olan, Birinci Sultan Mahmud'un Kızlarağası vefatından sonra arkasında, birçok para ve eşya türünde, iki yüz kadar mücevherli eyer takımları ve 800 adet pek çeşitli ve kıymetli saatler" bırakmıştır. (s. 90-91) Buradaki koleksiyoncu kişilik Büyük Beşir Ağa karakterinin bir benzeri Ali Nizamî Bey'de görülür. Çeşitli saatlere duyulan merak ise Fahim Bey ve eşi Saffet Hanım'ın evinde karşımıza çıkmaktadır.

"*Tarihi Odalar*" yazısı Hisar'ın, Haluk Şehsuvaroğlu'nun "Sultan Mecid'in tahta çıkışından Atatürk'ün ölümüne kadar süren yüz sene içinde, tarihî hadiselerin geçtikleri odaları" naklettiği *Tarihi Odalar* adlı kitabı üzerine bir deneme yazısıdır. Hisar, Şehsuvaroğlu'nun yazdıklarını "malumatfuruşluktan ve taşadır'den uzak kalan, samimi bir tarif ve hikâye kabiliyetiyle yazdıkları birer şahadet vesikası" olarak niteler. *Tarihi Odalar*'ı okudukça geçmiş zamanlarla hâlin iç içe geçtiği hissine kapılan Hisar, eski bir resim karşısında eski zamanların perdelerini aralar gibi olduğumuzu; resmî tarihler ve hatıraların bizi kendi eski odalarımıza götürdüğünü söyler; hatıraları "zamanın hazineleri" olarak niteler. (s. 92-94)

"*Kayseri, Kırşehir, Kastamonu*" başlıklı yazı Nihat Sırrı Örik'in aynı adı taşıyan 1930'lu yılların izlenimlerinin aktarıldığı gezi yazıları üzerine bir deneme/inceleme yazısıdır. Hisar bu yazıda Kayseri'deki tarihî eserler üzerine yapılmış çalışmalardan söz eder. Tarihî yapıları korumak için önerilerini sıralar. Hisar'ın, Kayseri'de "Vaktiyle bir eski Kale Mahallesi varmış ki burası bir park olabilir, bir müze mahallesi olabilirken, belediye burasını bir depo haline koymuş ve içine de süprüntü doldürmüştü." sözleriyle hayıflandığı tarihî mekân günümüzde çarşı olarak kullanılmaktadır. Yine Hisar'ın "Kayseri'nin en güzel ve eski Sahabiye'nin duvarı üstünde koskoca bir Singer ilanı asılı bulunuyormuş." dediği tarihî külliye de günümüzde kitapçılar çarşısı olarak kullanılmaktadır. Yazısında Nahit Sırrı'nın kitabından söz konusu şehirlerin tasvirlerine ait alıntılara da yer veren Hisar, son olarak Örik'in de belirttiği pek çok tarihî binanın kapılarının kapalı oluşuna dikkat çeker. Ciddi bir inkılapçılığın ve

milliyetçiliğin icaplarını izah eder. Eski ve millî olan yapıların muhafazasını önerir. (s. 95-99)

Boğaziçi Yalıları kitabında yer verilen ve o kitap kapsamında incelemiş olduğumuz bu kitabın ikinci bölümünün ilk yazısı olan "Bir Boğaziçi Yalısı Müzesi" başlıklı yazısında Hisar, Boğaziçi medeniyeti fikrini hayata geçirmek üzere Boğaziçi yalılarından bazılarının müzeye dönüştürülmesi düşüncesini işler. (s. 103-106)

"*Boğaziçi Medeniyeti*" başlıklı yazı, üç İstanbul âşığı Abdülhak Şinasi Hisar, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Yahya Kemal Beyatlı tarafından kaleme alınan *İstanbul* adlı eserde yer almış ve Hisar'ın *Boğaziçi Mehtapları* adlı eserine dâhil ettiği ve bizim de o kapsamda incelediğimiz bir deneme yazısıdır. (s. 107-117)

"*Edebiyat ve Turizm*" başlıklı yazısında Hisar, Tanzimat ve Edebiyat-ı Cedide edebiyatlarında Çamlıca ve Boğaziçi'nin nasıl tasvir edildiğini, İstanbul için bu "nakâfi edebiyat" karşısında İstanbul'u her yönüyle anlatan eserlerin azlığını ve bunlara duyulan ihtiyacı, pek çok yabancı yazarın "İstanbul güzelliklerinin propagandasını" yapan birçok romanlar yazdıklarını, İstanbul'u tanıtmak için 1923'te Saffet Atabinen tarafından kurulmuş olan Türkiye Turing Kulübünün önemli hizmetlerde bulunduğunu ve turizmin geliştirilmesi için neler yapılması gerektiğini anlatır. (s. 118-123)

"*Yalıların Sonuncuları*" Hisar'ın diğer eserlerinden *Boğaziçi Yalıları*'nda yer verdiği yazılardan biridir. Yazar, bu anı/denemede yok olmaya yüz tutmuş yalıların hüznünü yaşar, bu yalıların hangi yollarla tahrip ve yok edildiklerini ve yine hangi yollarla korunup yaşatılabileceğini anlatır. (s. 124-127)

"*Anadoluhisarı'nda Köprülüler Yalısı*" başlıklı yazı da *Boğaziçi Yalıları*'nda yer alan yazılardan biridir. Bu anı/denemede Köprülüler Yalısının tarihçesi hakkında bilgiler verilir ve bu yalının bir yalı-müze olarak geleceğe taşınması önerilir. (s. 124-132)

"*Madalyonlar: Yalılar*" başlıklı yazıda Hisar, birer kimlik ve ruh hâli yüklediği tanınmış bazı yalılardan söz eder. Üslûpçu bir tavırla yalıları tasvir eder. O yalılardaki yaşantıları, yalıların çocukluğunda taşıdığı anlamı ve şiiriyetini anlatır. Geçmiş canlı tutmanın ve unutmamanın sırrının, onu derin yaşamakta saklı olduğunu ileri sürer. (s. 133-138)

"*İstanbul Sevdalıları Ne Diyor?*" başlıklı yazısında Boğaziçi medeniyeti düşüncesi doğrultusunda bu iş için layık görülecek yapıların

muhafazasını, bazı yerlerde de inşaat çalışmalarının edilmesi gerektiğini savunur. (s. 139, 140) Bu yazıda da dikkat çektiği gibi Hisar, anı/denemelerinde muhatapları olarak aydınlara, yöneticilere, bürokratlara, İstanbul halkı gibi toplumun pek çok kesimine seslenir.

“Boğaziçi Yalılarına Dair” başlıklı denemede yazar, yalıların hususiyetleri olduğunu; onların bir tabiatın, iklimin, an’nenin, imanın ve zevkin şuurlaşmış eserleri olduklarını; hatıralar ve hayaller yuvası olduklarını; yanlış idarî tedbirlerin bu yalıların mevcudiyetini mahvettiğini anlatır. Hisar, hatırladığı kıymetli on yalının adlarını sıralar ve bunların yalı-müzelere dönüştürülmesi temennisini dile getirir. (s. 141-146)

Kitabın üçüncü bölümü “İçimizdeki Müze”nin ilk yazısı “Madalyonlar: Kapılar” Hisar’ın tarihî, sosyolojik, psikolojik, dinsel, ekonomik, siyasî ve dilsel alanlarda, kapılar üzerine kaleme aldığı özgün bir denemesidir. Eski Türk mimarisinde saçaklar ve azametli kapıların emniyet hissi uyandırması; eski umumî binaların saltanat kapılarının üzerine yazılan manzumeler, darbimeseller ve ayetler; mezarlık kapılarının üstlerine yazılan ayetler, mahallelerin ismini alan veya mahallelere isimlerini veren “Mevlanakapı” gibi kapılar, çocuk dünyasında nice güzel hayaller uyandıran “Bahçekapı”, “Yalıkapı” gibi kapı isimleri; İstanbul’a da isim olan kapı “Dersaadet”, iç içe muhtelif ve mahrem kapılar, haremlik ve selamlık kapıları, vükela konaklarının tokmaksız ve zilsiz sanki sağır ve dilsiz büyük araba kapıları; yalıların kara tarafındaki sokak kapıları ve rıhtıma açılan deniz kapıları; talihli olup binaları yıkıldıktan sonra müzelerde, camekânlar içinde asılmış duran mutena kıymetli kapılar; kendi hayatımız ve maneviyatımızda çok yer tutmuş hususî kapılar; çocukluk evimizin, hülya bahçemizin, leylî mektebimizin kapıları; kapı kelimesinden türemiş kimi kelimeler, deyimler ve deyişler; “Tövbe Kapısı, Kapı yapmak Bab-ı Hümayun, Bab-ı ali” gibi hükümet dairelerine de “kapı” denmesi, yüzümüze kapanmış kapılar, evimizin ta yatağımıza kadar davetini sunan sonuncu selamet kapısı, Yunus Emre’nin “kul oldum...” dediği kapı, Hisar’ın bu denemesinde ele aldığı başlıca konulardandır. (s. 136-155)

Hisar, “Madalyonlar: Anahtarlar” başlıklı anı/denemede ve *Geçmiş Zaman Köşkleri*’nde, “Çocuklar ve Oyuncaklar” başlığı altında bir çocukluk rüyasına yer verir. Yazar rüyasında kıymetli madenlerden yapılmış ve nice zenginliklere kapı aralayacak anahtarlar arasından

sanatı simgeleyeni “ateş kesilmiş kandan” oluşmuş anahtarı tercih eder. (s. 156-157)

“Madalyonlar: Eski Bir Köşk Ziyafeti” başlıklı anı/denemede çocukluğunda birkaç mevsim geçirdiği köşklarinin, çocuk ruhunda bıraktığı izleri anlatır. Zamanın, köşkte olduğu gibi duygularında da yaptığı etkilere ve değişikliklere şaşar. Yokluğa karışmakta olan eski zaman köşkları karşısında içinde, akrabalara duyulan türden bir merhamet, muhabbet ve hürmet duyar. (s. 158-163)

“Gölgeler: Rüyalara” başlıklı anı/denemede rüyalara daha bir “mana ve kıymet” atfedilen Osmanlı’nın son, kendisinin ise çocukluk döneminde uyku ve rüya ile olan münasebetlerinden söz eder.

Hisar’ın “Gölgeler: Piyano Sesleri” başlıklı denemesi *Bahar ve Kelebekler* tadında özgün bir anı/öyküdür. Boğaziçi’ni seyreden yalılarında piyano çalan Çerkez anneannesini hayal eden ve o zamana duyduğu özlemle anneannesine seslenen yazar, o anda aklından ve kalbinden geçenleri anlatır. Çocuk, üç dört ay sonra öleceğini hayal etmekte, ölüm ve yokluk hissi karşısında “ruhunu doyuracak bir şiir ve tedavi edecek bir ilaç” aramaktadır. Yazıyı kaleme aldığı kırklı yaşlarda ise emellerinin bir sabun köpüğü gibi söndüğüne ve artık hiç inanmadığı o geçmiş zevklerin mevcut olduğu zamandan gönlüne yağın duygulara vurgu yapar. (s. 170-174)

Türk Müzeciliği kitabının sonunda “Ek” başlığıyla verilen ve 1933’te yayımlanmış olan “Bizde Müzeciliğin Başlangıçları” başlıklı makale, aynı kitabın başında yer verilen ve 1956’da değişikliklerle “Müzelerimizin İlk Zamanları” başlığıyla ikinci kez yayımlanan metnin ilk hâlidir. (s. 177-184)

Kaynak

HİSAR, Abdülhak Şinasi, *Türk Müzeciliği*, (Yayına hzl. Necmettin Turinay), YKY, İstanbul 2010.